

BISERICA și ȘCOLA.

Fóia bisericăscă, școlastică, literară și economică.

Iese odată în săptămână: DUMINECA.

PREȚUL ABONAMENTULUI.

Pentru Austro-Ungaria:
Pe un an 5 fl.—cr., pe 1/2 an 2 fl. 50 cr.
Pentru Români și străinătate:
Pe un an 14 fr., pe jumătate an 7 franci.

PREȚUL INSERTIUNILOR:

Pentru publicațiunile de trei ori ce conțin
cam 150 cuvinte 3 fl.; până la 200 cuvinte 4 fl.;
și mai sus 5 fl. v. a.

Correspondențele se se adreseze Redacției

„BISERICA și ȘCOLA.“

Er banii de prenumerațiune la
TIPOGRAFIA DIECESANĂ în ARAD.

INVITARE DE PRENUMERAȚIUNE

LA

„BISERICA și ȘCOLA.“

Fóia bisericăscă școlastică, literară și economică.

Cu începutul anului 1897 deschidem abonament nou la „Biserica și Școla.“

Rugăm pre toți domnii abonenți de până acum, cari doresc a avé fóia noastră și pe viitoriu, se binevoiescă a trimite la „Tipografia diecesană“ prețul de prenumerațiune care e:

PENTRU AUSTRO-UNGARIA:

PE UN AN 5 fl. — cr.
„ 1/2 „ 2 fl. 50 cr.

PENTRU ROMÂNIA ȘI STRĂINĂTATE:

PE UN AN 14 franci.
„ 1/2 „ 7 fr.

Sprrijinul moral și material, de care până acum s'a bucurat fóia noastră, ne îndreptățește a spera, că și în viitoriu vom fi îmbrățișați de asemenea simpatii caldurese precum și de bunăvoința nestrămutată a On. Public cetitoriu.

Redacțiunea.

O nouă vieță intelectuală.

Timpul celor treiđeci, patruđeci de ani din urmă a produs în poporul nostru o mare schimbare. Pre de o parte luptă astăđi poporul nostru contra curentelor dușmănoșe bisericii, ér pre de alta i-s'au înmulțit în mare măsură trebuințele și pretensiunile; ér trebuințele și pretensiunile înmulțite produc de regulă nemulțămire. Starea de nemulțămire are grele urmări pentru fie-care popor, deórece nemulțămirea pentru ómeni și popóre

este o stare, carea le conduce în apatiă, și le răpescé ilusiunile și farmecul trebuincios pentru vieță și desvoltare. Chiar pentru acésta biserica, ca organism instituit de Domnul spre a revérse între ómeni și popóre dorul după o vecinică rentinerire, trebuie să țină cont de acésta nemulțămire a poporului, și chiămată este să studieze, și să afle leacul pentru vindecarea acestei grele bóle sociale.

Nemulțămirea de carea vorbim, s'a produs cu deosebire prin lumea schimbată de odată cu nóúele invențiuni a-le timpului nostru. Acésta lume schimbată ne-a aflat pre noi, românii din acésta țéră pré puțin pregătiți pentru noua vieță, în carea a trebuit să între cu o pré mare grabă popórele Europei. Ne-am silit să facem față pretensiunilor timpului prin mai multă carte, și am făcut tot ceea ce prin putință ne-a fost, ca cartea să străbată în tot locul, și să-ne dea ajutoriul ei în fața curentelor dușmănoșe bisericii și în fața pretensiunilor înmulțite a-le timpului. Și cartea și-a făcut după împrejurări datorința.

Avem astăđi mulți cărturari în popor, ómeni, cari lucréză și judecă. Nemulțămire vedem însă în același timp multă; ér acésta nemulțămire ne spune, că trebuie să dăm poporului carte mai multă și carte mai bună, dec át ceea ce între împrejurările, în care ne-am găsit, i-o am potut da până acum, ca astfeluii să-i putem ajuta, ca să facă față în deplină măsură trebuințelor sale înmulțite, și să póta schimba nemulțămirea de astăđi în mulțămirea de mâne.

După împrejurările și tradițiunile poporului nostru rămase din bétrani, acésta carte mai multă și mai bună poporul o așcéptă dela biserica, dela școlele sale confessionale, dela o literatură románescă co-réspunđetőre tradițiunilor sale din bétrani și dela

administrațiunea bisericească școlară. Pre toate aceste terene s'a făcut și în trecut tot ceea ce s'a putut. Pretensiunile înmulțite ale poporului și mai cu seamă lupta cu curentele dușmănoase bisericii ne spun, că trebuie să încercăm, și să facem mai mult pre terenul dezvoltării culturale a poporului nostru.

Ca să putem face și produce acest mai mult, de lipsă este, să-ne dăm seamă de lucrarea noastră de până acum, și să aflăm rostul și calea, prin care de ați înainte să putem produce acest mai mult, să putem intra în o nouă viață intelectuală, mai spornică și mai mănăsă. Pentru această viață intelectuală ne trebuie cu deosebire două lucruri, și anume: a) să fim cu multă grijă asupra materialului de cunoștințe, carele îl dăm poporului, ca să-i putem da o hrană spirituală corespunzătoare individualității sale bisericesti și naționale și b) prin materialul de cunoștințe spirituale, carele îl dăm, să-i potențăm puterea de viață și dezvoltare.

Ținând cont de aceste două momente, de cari depinde o succasă dezvoltare culturală a poporilor, este natural, că ținând vom pot să producem mai mult, și vom pot să intrăm cu spor în noua viață intelectuală trebuinciosă.

Dar să-ne lămurim !

Preoțimea noastră predică și esplică poporului doctrina evangheliei, și neapărat prin predică contribuiesc mult la înmulțirea cunoștințelor spirituale ale poporului. Se cere însă astăzi dela predicătorii bisericesc mai mult decât ori când să țină cont de o împrejurare, preste carea astăzi nu se mai pot trece. Fiind astăzi pretensiunile de viață ale omenilor înmulțite, — lumea înclină faptice spre materialism, ér dela institutiunile culturale menite a conduce și ridica pe om în o lume ideală, în o lume cerescă, — omul așteptă ca să-i ajute în necazurile și greutățile sale ținice. Nu este cea mai îndreptățită această așteptare, dar este așa. Acesta este realitatea, și de această realitate trebuie să ținem cont în deplină măsură. Omul lipsit cugetă la lipsele sale, ér omul avut în prima linie la înmulțirea averii sale. Nici unul, nici altul nu se pot desbrăca de această gândire, pentru-că ea îl preocupă în prima linie, și pentru amândoi până la un anumit punct acest mod de gândire este îndreptățit; ér predicatorul bisericesc trebuie să țină neapărat cont de acest mod de gândire, pentru-că altcum predica sa pot să rămână fără efectul dorit.

Evangelia Domnului are menițiunea, ca să im-

bine pământul cu Ceriul, să lucreze în mijlocul poporilor astfel, ca poporile să trăiescă după voința lui Dumnezeu, și prin acesta să se înalte la starea, în carea se găseau creștinii din cele trei veacuri dintâi, pre carea istoria, o caracterizează de „o petrecere pre pământ, dar o viață în Ceriuri.“ Acestă ideală și înălțătoare stare o-a produs atunci biserica și în special predica bisericească. Nesmintit vom pot să-o ajungem și astăzi purcedând cu grija trebuinciosă. Pentru ca să putem avé această grijă, trebuie să ne reamintim faptul, că cu deosebire dela schisma cea mare încóce s'a introdus în apus în predică o schimbare, carea nu a fost cea mai nimerită. Predicile bisericesti ale părinților bisericesci din cele dintâi trei veacuri ale creștinătății înfățișază adevărurile religioase ale evangheliei cu scop ca să dirigeze și întărescă inima credincioșilor pentru o viață morală-creștină. După schismă însă s'a introdus în predică în apus subtilități și diferențe dogmatice și cu ele împreună o fraseologie, carea n'are și nu pot avé mai cu seamă astăzi puterea, ca să edifice și hrănescă inimile credincioșilor.

Pot că astfel de greșeli să se fi străcurat și în modul nostru de a predica. Spre a pot prentîmpina cu succes această scădere ne trebuie în prima linie să studiam bine viața poporului, ca să putem îmbina trebuințele de astăzi înmulțite ale poporului cu doctrina evangheliei, și să putem reda amvonului puterea lui de odinioară.

Cu chipul acesta ajungem și putem să ajungem mari rezultate, și anume: vom da poporului cunoștințele, ce-i sunt faptice de lipsă, ér pre de altă parte vom contribui, ca în toate întreprinderile lui, în modul lui de gândire și acțiune să gândească și lucreze mai creștinește și cu mai mult succes pre toate terenurile vieții.

Tot această observare o facem și cu privire la învățământul nostru confesional.

Cu privire la învățământ este astăzi generală plânsorea, la toate poporile, că în școlă se pune pre mare pond pre instrucțiune, și se ține pre puțin cont de educațiune. Acestă scădere cu privire la școlele elementare, omii să încercă a o scusa cu împrejurarea, că planul de învățământ al școlilor cere în genere predarea unui material pre vast de învățământ. Recunoșcem, că în adevăr materialul de învățământ prescriș pentru școlele elementare este mult. Cu toate acestea esperințele făcute în această direcțiune

de unii învățători ne dovedesc, că purcedând cu un nimerit metod în predarea învățământului nu este cu neputință a-se tracta întreg materialul, fără a-se neglija educațiunea. În punctul acesta ne putem ajuta ușor, dacă în predarea materialului prescriș ne vom feri de a-ne lăsa pré departe în specialități și ne vom restrânge la elementele de lipsă. Tractând acest material în general „in elemente,” este natural, că ne rămâne timp de ajuns pentru ca să putem îngriji cu succes și în măsură corespunzătoare și de educațiunea elevilor.

În școlă elementară și preste tot în orice școlă fiind scopul principal al învățământului formarea caracterului moral al elevilor, este natural, că învățământul contribue la înmulțirea capitalului intelectual numai întru cât a contribuit la dezvoltarea caracterului moral al elevilor. Aici, în punctul acesta, este astăzi la noi greutatea cea mai mare. Învățătorii confessionali sînt astăzi de sigur mai mult, decât ori când această greutate. Noi biserica și poporul român așteptăm în conformitate cu vechia noastră liniă de conduită, ca generațiunile viitoare să se crească în direcțiune religioasă morală, și în deplină conformitate cu direcțiunea, ce o urmărim prin biserica noastră națională. În acelaș timp însă nu putem nega, că curentele dușmănoase bisericești adese-ori pot să împedece pre învățătorii în direcțiunea, ce voiesce a-o urmări.

A preveni din vreme această scădere a împrejurărilor și timpului este astăzi pentru învățătorii confessionali datorința cea mai însemnată.

Cu privire la literatura populară și la literatura românească în genere amintim, că în timpul din urmă s'au ivit puternice glasuri de oameni competenți, cari cer, să fim cu totă luarea aminte — ca contactul nostru cu literatura apuseană să nu ne seducă, și să-ne întorcem, și să reluăm calea îndigita de bătrâni, susținând neatacată continuitatea în dezvoltarea noastră religioasă și națională. Pentru orientare amintim aici că la 25 Noevre a. c. a apărut în București o revistă literară sub numele „Literatura și arta română” care în primul său articol, după ce arată scăderile literaturii române constată, că este lipsă de „redesceptare” pre acest teren.

„E timpul dar, cetim în această revistă, a reveni la sentimente mai bune astăzi, când suntem slăbiți în credință, în tinerețe și în entusiasm, și când scepticismul, zeflemeaua și rătăcirile ne-au cuprins, și ne apasă sufletele. Pote că tocma din pricina acestei estreme apatii să fi sosit momentul de redesceptare.”

La noi s'au înmulțit numărul cărților în a-nii din urmă. Poporul cetesce cărți și jurnale; și deci de lipsă este, ca prin aceste cărți și jurnale să-i dăm o hrană corespunzătoare, carea să-l înalțe, și să-i înmulțescă capitalul intelectual, prin carele să-și potă urmări mai cu spor și mai cu succes calea spre dezvoltare. Scrierile populare românești din bătrâni, precum au fost de exemplu ale lui Anton Pan, Ioan Barac, fabulele lui Țichindeal reprezentau mult atât în formă, cât și în materie. În formă erau scrise în o limbă românească pricepută, și în un mod atrăgător și ușor, ér în materie conțineau învățături de cuprins moral.

Numai întrunind literatura noastră populară aceste două condițiuni pote contribui cu succes la înaintarea poporului.

În ceea ce privește în fine administrațiunea bisericească-școlară înregistrăm, că în timpul anilor dela 1870 încoco s'au lucrat mult, de-orece după un interval de veacuri de tristă aducere aminte n'a fost nici decât ușor a face, ca organismul cuprins în dispozițiunile statutului organic să funcționeze în consonanță cu vechile dispozițiuni canonice ale bisericii ortodoxe. Cu toate aceste greutăți însă s'a lucrat mult în timpul anilor din urmă, și organismul bisericii noastre funcționează cu destul succes, judecând după timpul și împrejurările grele, prin cari am trebuit, și trebuie să trecem.

Fiind la începutul unei vieți nouă în timpul anilor din urmă activitatea administrațiunii noastre bisericești a trebuit să se îndrepteze mai cu seamă asupra organizării institutelor noastre de învățământ. Acum însă credem, că a sosit timpul să mergă cu un pas înainte, și să ia mai cu succes în mâinile sale întregă dezvoltarea culturală a poporului. Acesta a fost propriaminte ideea, pre carea a voit să-o intruzeze prin constituțiunea noastră bisericească fericitul Metropolit Andreiu și toți cei ce au lucrat alături cu dînsul.

În administrațiunea noastră bisericească toți avem rolă și cerc de activitate sub aripile și cu programa bisericii noastre naționale; ér când grupați ne vom găsi cu toții pre acest teren și în același spirit, este natural, că vom poté să intrăm în o nouă viață intelectuală, prin carea să punem stavilă curentelor dușmănoase și să ridicăm capacitatea de viață a poporului.

Numai prin biserică și prin administrațiunea bisericească putem ajunge la o dezvoltare repede și

unitară a poporului. Altcum espuși putem fi la multe necazuri și greutăți create prin noi înșine, de ce se ne ferescă Dumnezeu.

Liturghia chiămaților.

(Continuare și fine.)

4. „Fericii cei ce flămândesc, și insetoșeză de dreptate, că aceia se vor sătura.“

Vorbind sfântul Gregoriu din Nyssa despre această fericire își începe cuvântarea sa cu următoria asemănare: Lipsa de apetit provine de regulă din motivul, că în stomach se află unele sucuri stricate. Dacă se delăturază aceste sucuri, omul capătă poftă de mâncare, și își redobândește sănătatea. Precum dorește omul să aibă corp sănătos: tocma așa are datorință a îngriji de hrană spirituală corespunzătoare, ca prin această să-și susțină, și alimenteze sănătatea sufletului seu. Sub flămândire și însătoșare după dreptatea de carea vorbește Dumnezeu în fericirea de față se înțelege dorul și tendința de a-ne însuși toate virtuțile creștinești, deore-ce numai însușindu-și omul aceste virtuți poate dobândi mulțămire și fericire sufletescă.

5. „Fericii sunt cei milostivi, că aceia se vor milui.“

Sub „milă“ înțelegem participarea noastră emanată din iubire creștină la durerile și necazurile altora. „Mila“ dice Gregoriu din Nisa este: „mama bunăvoirii, semn vădit al iubirii, și legătura amicitiei.“ Mila noastră față de deapropelile se manifestază în două direcțiuni, și anume: în ajutoriu material, și în ajutoriu spiritual. Ambe aceste ajutoare suntem datori a-le da deapropelui nostru, când are trebuință de ele. Mila, care o arătăm noi faptice față de deapropelile noastre, are cele mai favorabile consecințe pentru noi. În măsura, în carea vom face faptele milosteniei, în acea măsură vom dobândi și noi mila lui Dumnezeu.

6. „Fericii sunt cei cu inimă curată, că aceia vor vedé pre Dumnezeu.“

Curată este inima omului atunci, când este liberă de ori-ce păcat, și când voința îi este îndreptată totdeauna spre bine. Omul, carele se găsește în această ideală situațiune, sîmte în inima și conștiința sa puterea lui Dumnezeu. A ne înălța cătră această stare ideală, cerescă, este cea mai mare greutate. Aici se valorază în prima liniă judecata omului față de sine însuși. A avé o judecată creștină obiectivă asupra noastră, asupra modului nostru de viață, depinde dela creșterea noastră și a nune dela ce

ținem noi, că este păcat, séu virtute. În această privință omul adese-ori pörtă o grea luptă cu sine însuși, cu propia sa natură și chiar cu societatea, cu împrejurimea. în carea se găsește. Faptele omenești în multe casuri lumea le judecă din alte puncte de vedere, de cum le judecă creștinismul. Când ne succede însă, ca să-ne deprindem prin creșterea noastră, prin formarea conștiinței noastre în spirit creștinesc, ca să-ne înălțăm preste slăbiciunile noastre proprii, și preste slăbiciunile, de care adesea este condusă împrejurimea, în care ne găsim, și să judecăm asupra faptelor noastre cu ochiul și cu obiectivitatea, ce ni-o impune religiunea creștină, — atunci noi devenim stăpâni preste slăbiciunile naturii omenești, și înțărăm pre calea, carea conduce la starea ideală, carea ni-o înfățișeză evangelia prin cuvintele: „inimă curată.“ Omul în cazul acesta devine propriul séu judecătoriu, propriul séu îndreptătoriu al moravurilor, și sîmte în internul séu mâna cea Atotputernică a lui Dumnezeu, ridicându-l de pre pământ la o viață cerescă.

7. „Fericii sînt cei făcători de pace, că aceia fi lui Dumnezeu se vor chiăma.“

Pacea cu noi înșine și pacea cu împrejurimea, în mijlocul căreia ne găsim, este condițiunea fundamentală pentru viață și desvoltare. Pentru ca să putem avé această pace, ne trebuiesc două lucruri, și anume: a) să nu vătămăm pe nimenea, și b) să avem deplină conștiință, că am făcut totul întru împlinirea datorințelor noastre creștinești. Stadiul prim îl-realisăm, dacă în contactul nostru cu deapropelile observăm între toate împrejurările o ținută și manieră creștină, ér față de noi înșine ne impunem cu plăcere dorința și lucrul trebuincios spre a împlini cât mai esact voința lui Dumnezeu. Alături cu aceste două datorințe ni-se impune prin fericirea această sarcina și grija ca după puterile, de cari dispunem, să lucrăm, ca și între alții și în special între aceia, asupra căroră avem influință, concurgem cu sfatul nostru, și în cas de lipsă să contribuim la împăcare. Pentru această ținută și lucrare a noastră Măntuitoriu ne promite cea mai înaltă distincțiune, demnitatea de a-ne chiăma „fi ai lui Dumnezeu.“ Pentru ca să putem ajunge acest ideal stadiu, este de lipsă, ca să-ne scim înălța preste patimile și slăbiciunile omenești, și anume preste: mânia, ură, vanitate, lăcomia, vorbire de rău, egoism și altele, și să-ne deprindem a ierta greșelele altora și a fi cât mai severi în judecată față de greșelele noastre.

8. „Fericii sunt cei goniți pentru dreptate, că aelora este împărăția Ceriurilor.“

În această fericire ne înfățișează Mântuitorul faptul cunoscut în istoria poporilor, că omul, carele este statornic în credința creștină, și care trăiește după principiile evangheliei este gonit de omii, cari sunt conduși de patimile și slăbiciunile lumii. În fața acestor góne Mântuitorul ne recomandă perseveranță și răbdare, și pentru acestea ne promite fericirea cea vecinică. În timpul, când se cântă : „bucurați-vă și vă veseliți, că plata vóstră multă este la Cerieri,“ preotul deschide ușile împărătesci, ceea ce semnifică, că prin venirea Mântuitorului pre pământ s'a deschis posibilitatea mântuirii pentru toți omii, și cei ce vor crede, și vor viețui după principiile evangheliei își vor primi dela Dumnezeu răsplată.

După acesta urmăzează intrarea cea mică cu evanghelia, ceea ce însemnează : arătarea Mântuitorului în lume ca predicator al evangheliei. Prin cuvintele, cari le rostese preotul intrând în altariu : „cu înțelepciune drepti“ se provócă poporul, ca s'ă fiă cu deplină atențiune la învățăturile evangheliei și cu inima înălțată spre Ceriuri să-se închine lui Dumnezeu. Poporul la această provocare a preotului răspunde cu cuvintele : „veniți să-ne închinăm“ etc.

După acesta se cântă troparele și condacele. Sub „tropariu“ înțelegem o cântare, în se carea esprim triumf. Ele sunt tropare ale înviării și ale sfinților. În troparele înviării se exprimă triumful Mântuitorului asupra morții, ér în troparele sfinților se exprimă lauda și triumful aleșilor lui Dumnezeu asupra greutăților și martiriului suferit din partea spiritului lumii întru propagarea adevărurilor și virtuților creștine. Cuvântul „tropariu“ îl deduc unii dela cuvântul : „τροπος“ = iconă de vieță, alții dela „τροπος“ = figură, trop, și éráși alții dela „τροπομαι“ = schimb, pentru schimbarea tonurilor, în cari se cântă troparele. Cuvântul „condac“ este format din cuvintele grecesci : „κοντος“ = scurt și „οικος“ = casă. Cuvântul compus : „κονδακιον“ însemnează casă mică ; és sub condac în sens liturgic înțelegem : espunerea pre scurt a însemnătății sərbătorii.

După tropare rostese preotul vosglasul : „că sfânt ești Dumnezeu nostru“ etc. ér poporul cântă „sfinite Dumneđeule“. Sub timpul acestei cântări preotul ceteșce rugăciunea ; „Dumneđeule cel sfânt, carele pre sfinți odichnești, cela ce cu glas întreit ești laudat de Serafimi și de Cheruvimi“ etc. Prin această rugăciune să dá espressione faptului, că precum ángerii în Ceriuri după visiunea lui Isaia (cap 6 v. 3) cântă imne de laudă Domnului : tocma așa împlinim aceste și noi pre pământ.

După această rugăciune merge preotul le sintron (scaunul cel de sus,) dícend cuvintele :

„Bine este cuvântat cel ce vine întru numele Domnului.“ Prin aceste cuvinte se simbolisóază, că Mântuitorul cel făgăduit prin proroci, carele s'a arătat lumii ca vestitori al evangelei și a fost recunoscut ca Dumnezeu prin cântarea cea sfântă se vestese ca mijlocitoriu și împérat mergend să iea în stépánire împărăția sa.

După acesta urmăzează cetirea apostolului și a evangheliei ; ér după evanghelie ectenia : „Sé dícem toți din tot sufletul și din tot cugetul nostru“, apoi ectenia celor chiámați, cu ce se terminéază liturgia catechimenilor.

Istoria

bisericei gr. or. române din Transilvania și Ungaria dela 1810 — 1846.

(Continuare.)

Abia la 1844 ajunse dieta ungară la esperiența, că prin catechisația amintită nu puțină nedreptate să comite ; și susținerea esamenului de șése sėptămâni numai nemulțumire produse. În acest an se legiferă adecă liberală permisiune a trecerii fie-cărui cetățean la confesiunea, ce o dorește, fără a sė purta cu luni ori cu anii pe la catechisații. — Noua legiuire își căpétă încă la 1846 sanctiunea preainaltă. ¹⁾

III. Despre desvoltarea culturală a bisericei.

Cultura religiósă-morală, de care este nedespărțită și cea intelectuală, e međul desvoltării bisericești. Referințele culturale ale bisericei ort. rom. din Transilvania și Ungaria în periodul 1810—1846 vor fi deci după putință în deosebi arătate.

În general aprețiindu-le însă preitem, că în ele sė cam cunosc urmele nefericitului trecut vitreg pentru cultură și plin de asupriri politice și bisericesci, de cari nu scăpă biserica noastră transilvaniă nici în timpul dela 1810 și până la 1846. Urmarea cea mai funestă a acestor asupriri : sėrăcia înpedecă nu puțin înaintarea culturală a ortodocșilor transilvaneni cari încă înșiși erau avisați de a-și înființa și susține organismul școlar. Nisuițele culturale, ce datază la dânșii cam dela începutul secolului actual, n'a putut suplini în câte-va decenii, negligența culturală, a mai multor secluri și deci nu avem să ne prea mirăm dacă nici până la 1846 nu s'a putut ridica biserica noastră transilvanică la un nivel cultural satisfăcător

Mai bine le merse însă culturalmente dela 1810 încóce Românilor ortodoxi din părțile ungurene, cari

¹⁾ Estras din protocoalele unui protopopiat timișan.

cu totă apăsarea iobăgiei existente și la dârșii își știură mai bine promova interesele culturale, ca co-religionarii lor transilvăneni. Totuși dârșuciosă înfluință a avut asupra desvoltării lor culturale-naționale împrejurarea, că nu numai pe la finea periodului nostru — ca transilvănenii ortodocși — avură parte de streini în fruntea organismului lor școlar, ci din cauza conunității bisericești cu Sârbii, nu scăpară diecesele bănățene prin întreg intervalul 1810—1846 de directori școlari sârbi tot atârși motori a unor interese streine de cea națională română.

De altcum regimul nu se mai arêta indolent față de arđșorele necesități culturale. Dacă Francisc I în nisuința de a conserva stârile de drept public, așa precum erau ele până sub domnița sa, nu grâbia a îndreptârși revindecârile, ce priviau situațiunea politico-bisericească a ortodocșilor din Transilvania și părțile ungurene, cu atâr mai îngrijitor se arêtase el de referințele lor culturale. În aceste le fu adevârât pârinte.

Cu privire la eparchia neunită transilvanică adeverece bunăvoința preainaltă în cele culturale și două decrete din pragul seclului, dela 26 Mai²⁾ 1809, dintre cari în unul (Nr. 1300) se pretind grabnice informațiuni în scopul înființării unui seminar³⁾, ear în altul (Nr. 1301) atins și de noi în întroducere se pune în perspectivă înființarea nu numai a seminariului, ci și a mai multor școli normale naționale (pe spesele fondului sidocsial) rădicându-se din cauza noușlor cheltueli tacsă sidocsială anuală de 2¹/₂ cr. pentru o familie provisoric la 5, ér permanent la 3 cr. Tot în acest decret preainalt se dispune trimiterea de tineri neuniți distinși în gimnasiu de-adreptul la teologia latină vieneză, ca apoi se devie puteri didactice în institutul teologic din eparchia lor transilvănenă.

La început promiteau ortodocșii transilvăneni sprijinirea stâruiștelor culturale ale curții, căci cu totă sterilitatea de forțe intelectuale, totuși aveau un hârbat măcar, care nu numai era conștiu de absoluta necesitate a rumperii cu nefericitul trecut cultural, dar care preveni chiar încercârilor curții aprindând și însuși făclia culturală: George Lazar încă la 1808 întemeiă în Sibiu primul curs clerical (neunit)³⁾

²⁾ După unii dela 25 Mai 1809.

³⁾ Hannia, I. cit. p. 13.

³⁾ Unele momente ale vieții acestui hârbat providențial le-am arâtat la alt loc. Cu tôte că activitatea lui în eparchia sa a fost puțină (187—1816), totuși era el o figură atâr de impunetóre prin abnegațiunea sa, ca profesor, predicator și naționalist, încât de altul asimenea lui nici nu dâm între fețele bisericești ale transilvănenilor neuniți între anii 1810—1846. S'a nâscut în Avrig (Transilvania) din pârinți ortodocși români. — După absolvarea forțe succésă a gimnasiului, sprijinit și de marele proprietar sas br. Bruckenthal, caută a-și însuși pe la universitate vaste și multilaterale cunoscințe, între cari juridice, filosofice (technice etc), completându-le în fine cu cele teologice dela facultatea teologică din Viena.

Abia reintors acasă (1807) își câștigă frumos merit și cu înființarea cursului clerical. Astfel deși încă „laic“ fu pus între candidații la episcopie, reeșind după unii, ca voitul maiorității sinodale. Regimul însê nu voia se vadă pe acest om ager și liberal în fruntea eparchiei și preferi pe V. Moga. Lazar își con-

Dacă P. Maior nu esageréză,⁴⁾ apoi pôte, că era pe la 1813 acest curs clerical împreunat și cu ore care internat, cu un început de seminar. De altcum pentru activarea unui propriu seminar și totodată mai corespunđător institut teologic, decât cursul improvisat și menit de bună sêmă și de G. Lazar, de a fi măcar provisor, se lucra și pe la 1813.

Nisuințele spre acest scop chiar și abstrăgând dela rezultatul lor, își au interesul istoric. Ținem a-le cuprinde și aici pe scurt începând însê cu datele ce le mai avem afară de cele două decrete împêrâtești dela 26 Mai 1809 espuse deja. Următorul esmis prêinalt relativ la cestiunea ce tratăm, e cel dela 31 Dec. 1811, în care se îndrumă guvernul ardelean de a așterne fără amênare plauul seminariului neunit (în care la voința preainaltă aveau studiile să fie predate sistematic) impunându-șiș guvernului de a raporta și despre starea fondului sidocsial și anume ori de s'ar potea lua din el spesele înființării seminariului ér de nu, de unde ar fi ele de suplinit. După premêrsa consultațiune a consistoriului referéză guvernul ardelean la 30 Aug. 1813 cătră locul preainalt și urmâtórele: „propunerile consistoriului în privința înființării seminariului față cu puterea și starea fondului sidocsial sunt prea esagerate și că spre ajungerea acestui scop trebuie să se ia refugiu la facerea de colecte benevole.“

(Va urma)

Iulian Suciu.

D I V E R S E.

* *Nâșterea Domnului nostru Isus Christos* s'a sêrbat în biserica catedrală din Arad cu solemnitatea îndatinată celebrând sfânta liturgie înalt Prea Sântia Sa, pârintele Episcop I o a n M e ț i a n u asistat de preoțiimea din loc. La finea sântei liturgii Prea Sântia Sa a ținut cuvântarea pastorală, carea a fost trimisă tuturor bisericeilor din eparchie.

* *Bibliografie.* — Acum a apârut fasc. II din „*Enciclopedia Română*“ editată sub auspiciile și din însârșinarea „Asociațiunii Transilvane pentru literatura română și cultura poporului român“ de Dr. Corneliu Diaconovich,

tinuă deci activitatea sa de profesor, ajungând la 1814 și proto-pop și predicator în Sibiu. Nereștinându-se însê înfocatul naționalist de a-i aduce pe credincioși și prin predicile sale la conșciința apêsării lor naționale, fu odată aspru muștrat de episcopul seu ceea ce atâr îl deprimă pe Lazar, încât trecu la 1816 în principatele române în speranța de a putea cel puțin pe acolo neimpedecat lucra spre deșteptarea națională și culturală. Zelul seu estraordinar în acest scop îl băgă însê în mormânt, căci la doi ani după reîntorcerea sa în patrie adevcă la 1823) se stinse lumina, ce atâr de mult promitea împrâștierea întunerecului cultural dela Românii ortodocși. (Veđi Poenar, op. cit. comp. Hannia, I. cit.)

⁴⁾ El scris: „... dacă e acum român și nu sêrb episcopul lor (al neunișilor ardeleni) nu trecură doi ani, de când s'a aședat episcop și étă în Sibiu au neunișii seminar pentru clericii lor...“ (Pârți înadite la Cipariu, p. 158.)

Hannia în istoricul seminariului archidieceșan nu reflectéză la această mărturisire a lui P. Maior și pare a dat'a activarea seminariului din Sibiu dela cumpêrarea unei case pentru rezidența episcopesca, unde avea să fie și seminariul.

prim-secretarul Asociațiunii. — 1 fascicol fl. 1. —, pentru România Lei 2.50. — Acest dicționar enciclopedic se lucrăză de aproape 200 de autori distinși și apare în editura librăriei W. Krafft în Sibiiu, în estensiune de cei puțin 2-ot muri de câte 60 côle de tipar, cu numeroșe ilustrațiuni și harte. Publicarea se face în fascicole de câte 6 côle, 10 fascicole forméză 1 tom. Fascicolele apar în intervale de 6 septemâni. Abonamente se pot face : la editorul W. Krafft în Sibiiu, și la tôte librăriile. Abonamentele obligă la procurarea opului întreg și se pot face pe lângă achirarea anticipativă a prețului cel puțin pentru câte un fascicol, ori pentru câte un tom. Abonații primesc fascicolele franco. Ca expediarea să nu sufere nici o întârziare, prețul fascicolului următor este a se achita cel mult în 30 de zile după primirea celui premergător. Pentru înlesnirea solvirii abonamentului se pun la dispoziția On. abonenți din Ungaria bilete de plată de ale cassei de păstrare postale. Pentru a evita eventuale erori se cere, ca cu ocașiunea trimiterii prețului de abonament să se noteze pe coupon Nrul aflător pe învelișul, în care se trimit fascicolele „Enciclopediei Rom.“ Domnii abonenți sunt rugați — în interesul lor propriu — a anunța la timp eventuale schimbări de locuințe (adrese). După terminarea publicării opul se va vinde în librării cu un preț ridicat. Depozit general pentru România la librăria Carol Müller în București, (Calea Victoriei 53).

* *Esposiția din Paris.* Săptămâna acésta comisia generală a esposiției universale franceze din 1900 a trimis guvernelor din statele civilizate și comiciunilor de esposiție apelul și planul esposiției, redactat în 32 limbi. Marea esposiție va dăinui din 15 Aprilie până cel mult în 25 Noemvrie st. n. Terenul esposiției ocupă locurile Champ de Mars, Trocadero, Quai d'Orsay, Esplanades des Invalides, Quai de la Conference, Cours la Reine, de l'Industrie și împregiurimea lor. Pentru fie-care stat se va institui un comisar guvernial, ca ajutor comisarului general. Exposiția va fi împărțită în 18 grupe mari, fie-care pe câte un teren separat. Reuniunile culturale și sociale ale tuturor statelor vor fi rugate a-și ține congresele din 1900 în Paris.

* *Iubileul reginei Angliei.* În Anglia se fac pregătiri enorme pentru sêrbarea iubileului reginei Victoria. În anul acesta, în 20 Iunie se vor împlini șesșeci de ani, de când regina Victoria domnesce. Deorece 20 Iunie cade pe ziua de Duminecă, când în Anglia nu se rabdă nici un fel de sgomot, sêrbarea se va amâna pe zilele următoare. Cu prilegiul iubileului titlul reginei Victoria se va schimba în „rege“.

* *Mormântul lui Pasteur.* Cadavrul, celebrului savant frances Pasteur a fost mutat din biserica Notre-Dame în institutul Pasteur, unde un mormânt admirabil i-au pregătit aderenții lui recunoscători. Înainte de mutarea cadavrului, care s'a făcut pe lângă un sêrbătoresc ceremonial, s'a ținut serviciu divin în biserica Notre-Dame, la care a luat parte prim ministrul Meline, ministrul cultelor Rambaud, președintele camerei deputaților și alte notabilități înalte. Înaintea noului mormânt

au vorbit ministrul Rambaud, președintele consiliului comunal Baudin și alți reprezentanți ai diferitelor academii de știință.

* *Inundări în Tessalia.* Din Tesalia se anunță mari inundări. Riul Peneos și afluenții sei au inundat cu totul șesul Trikala. Potopul a cutoprit 10 sate; mulți ómeni s'au înecat. Numărul vitelor duse de potop se urcă la mai multe sute de mii; tôte bucatele așezate în grânare au fost pustiite. Comunicația de tren s'a rupt în multe locuri și restaurarea ei va reclama mari reparări. Pagubele sunt enorme; miseria poporației mare.

* *O catastrofă îngrozitoare* s'a întâmplat pe drumul de fer lângă Birmingham (Alabama). Trenul tocmai pe când trecea peste un pod îngust a lunecat de pe șine și s'a rostogolit în o adêncime de o sută de urme. Mai multe cupee s'au aprins. Pasagerii erau aproape toți lucrători de mine, dintre cari treișeci de inși și-au perdut viața.

* *Ciclon groaznic.* Orașul Nevestire din Noul Wales-de-sud (Australia) a fost pustiit de un ciclon uriaș, care a ruinat aproape tôte zidirile. Ciclonul a ridicat două case în aer și le-a dărîmat ear' pe ómeni la aruncat în depărtări mari.

* *Avis în cauza școlară!* Pentru orientarea dlor abonenți și ca răspuns P. T. colegi ce-mi fac întrebări, cu onóre răspund, că „Tabelele de părete,“ 14 Nre sunt gata; celelalte 4 sunt acum în lucrare. Așa, în curênd, după ce vor fi complete (18) le voi expeda celor ce au rimis prețul la adresă, ér celorlalți, cu recepere postală rambursă.) Lucrarea este foarte succésă. Pentru școlele sêrace avem abonate 46 esemplare. La timpul sêu imvoiu ținê de datorie a face cunoscut On. public numele și adresa generosilor dăruitori și amici ai școlei. Lipova, 29 Decembre 1896. Ioan Tuduescu, învățator.

* *O comoră prețioasă* s'a aflat la Lemberg cu ocașiunea unor săpături, ce se fac pe teritoriul așa numitei „cetăți vechi“. Un mare borcan de tinichea s'a găsit în pământ, plin de galbini de prin seculul 12 și 13. De-asupra banilor se afla un act scris pe pergament, care până acum încă n'a fost descifrat, dar la tótă întâmplarea va fi de mare interes.

CONCURSE.

Pe baza înaltei ordinațiuni emanate dela Ven. Consistoriu gr. or. român din Arad la 2/14 Decembre a. c. Nr. 6561, sê escrie concurs pentru parochia a treia din Otlaca, cu termin de alegere 2/14 Februarin 1897.

Venitele împreunate cu acéstă parochie sunt: a) Una sesiune pământ arătoriu de cl. I. constătătoare din 28 jug. 1440□ st. catastrali într'un loc (comassat), împreună cu dreptul de pășune după acésta sesiune; b) birul și stolele usuare în comuna dela 156 numeri de case aparținătoare la acéstă parochie, cari tôte dau un venit sigur de peste 800 fl.

Sarcinile publice le va suporta alegândul; asemenea are să dea jumătate din venitele parohiei timp de un an computat dela mărtea fostului preot Stefan Popovici, văduvei remase după dânsul.

Recurenții au să-și trimită recursurile ajustate amăsuraț §. 15 lit. a) din Regul. pentru parohii de cl. I. și a §. 13 din Stat. org. adresate comitetului parohial din Otlaca, la scrisul protopresbiter în Chișineu (Kisjenő) până cu 8 zile înainte de alegere. Cei cu testimoniu de maturitate vor fi preferiți. Totodată au — amăsuraț §. 18 din Reg. pentru parohii, — a-se presenta în s. biserică din Otlaca, pentru a-și arăta desteritatea în cele ceremoniale și oratorie.

Dat în ședința comitetului parohial din Otlaca ținută la 12/24 Decembre 1896.

Ioan Giulanii, m. p.

Georgiu Turic, m. p.

pres. comit. parohial.

not. int. al com.

În conțelegere cu: Dr. IOAN TRAILESCU, m. p. protopresbiter.

—□—

Pentru deplinirea parohiei de clasa a III-a din Fancica, protopresbiteratul Orașii-mari să escrie concurs cu termin de alegere pe 26 Ianuarie (7 Faur) 1897.

Emolumintele sunt: 1) Numerul caselor 46, dela totă casa o vică de grâu face 11 cubule 2 vici, cubul socotit à 5 fl. face 57 fl. 50 cr.; 2) Dela totă casa o vică de cucuruz în bômbe face 11 cubule 2 v. cubul à 4 fl face 46 fl.; 3) Pământ de 20 holde și pășunat pentru 8 drb de vite în preț 200 fl. 4) Pentru lemne în tot anul 30 fl.; 5) Stolele preste an socotit 40 fl.; 6) cortel cu 2 chilii, și grajd cu intravilan de 1 cubul 40 fl. suma: 413 fl. 50 cr. v. a.

Doritorii de a ocupa această parohie, sunt poștiți a-și substerne recursurile provădute cu documintele recerute pentru parohie de casa a III-a și adresate comitetului parohial din Fancica, se-le substernă subsemnatului protopop în Oradea-mare, până în 23 Ian. v. 1897 având recurenții până la alegere a-să presenta în vre-o Duminecă ori sârbătore în sânta biserică din Fancica, spre a-și arăta desteritatea în cele rituale.

Comitetul parohial.

În conțelegere cu: TOMA PĂCALA, m. p. protopop.

—□—

Să escrie concurs pentru stațiunea de învățatoriu din comuna Leucusesci, basat pe ordinațiunea Venerabilului Consistoriu din 4/16 Decembre a. c. Nr. 6762.

Salariul învățătoresc 300 fl.; 10 fl. conferință; 5 fl. scripturistică, érá 30 fl. totdeuna la 1 August dela preotul disponibil Constantin Rosa; cortel liber cu grădină de legumi de 800 stânjani □, precum și 800 □, afără de comună, 24 metri lemne, din care are a-se încălzi și școla.

Dela recurenți să cere să aibă cualificațiunea legiuită, precum și a să presenta în vre-o Duminecă, ori sârbatore în biserică de aici, spre a-și arăta desteritatea în cant și tipicul bisericesc.

Actele referitoare la alegere au a-și-le trimite inspectorului școlar Adam Rosa în Leucusesci, poșta ultimă Betlenháza, comitatul Caraș-Severin, până în 2 Faur st. v. în care și va fi și alegerea.

Leucusesci în 8/20 Decembre 1896.

În conțelegere cu comitetul: ADAM ROSA, m. p. inspector școlar.

—□—

Pentru indeplinirea stațiunei învățătoresci din comuna Fiscut, protopresbiteratul Lipovei să escrie concurs de nou cu termin de alegere pe Dumineca în 19/31 Ianuarie 1897. pre lângă următoarele emoluminte:

a) În bani gata 140 fl v. a. b) În naturale 24 Hectolitree grâu. c) 4 jughere pământ estravilan d) 8 stângini de lemne, din care 4 sunt a învățatorului, ér 4 a școlei. e) Pentru scripturistică 4 fl. v. a. f) Dela înmormântări unde va fi poștiț 40 cr. g) Locuință liberă cu grădină de 400 stângeni □. h) Pentru curețenia salei de învățământ să îngrijește comuna.

Reflectanții la acest post să aviséză ca recursurile lor ajustate după recerintele legii, adresate comitetului parohial, a-le trâmite Rev. Domn protopresbiter Voicu Hamsea în B.-Lippa, până la terminul sus indicat, având petenții în timpul acesta a se presenta în Sf. Bis. din Fiscut, spre a-și arăta desteritatea în cant și tipic.

Dat din ședința comitetului parohial gr. or. rom. ținută în Fiscut la 5 Decembre st. v. 1896.

Pentru comitetul parohial.

Sava Seculin, m. p.

paroch, preș. com. par.

În conțelegere cu mine: VOICU HAMSEA, m. p. prot.

—□—

Conform ordinului Veneratului Consistoriu dtto 2/14 Martie a. c. Nr. 1243 să escrie concurs pentru deplinirea parohiei de a III clasă din Aciua și filia Poiana protopopiatul Halmgiu, cu terminul de alegere 30 de zile dela prima publicare, pre lângă următoarele emoluminte:

a) birul parohial dela 280 numeri de case, câte una măsură cucuruz sfârêmat. b) stolele îndatinat.

Din acest venit, alegândul preot va avea a da $\frac{1}{3}$ parte emeritului preot Ioan Vușdea pe cât timp va fi în viață.

Doritorii de a ocupa această parohie surt avisăți ca recursurile provădute cu toate documintele preserise și adresate comitetului parohial ale trimite protopresbiterului Ioan Groza până la 28 Decembrs st v. în Halmgiu.

Comitetul parohial.

În conțelegere cu mine: IOAN GROZA, m. p. protopop.

—□—

Să escrie concurs pentru indeplinirea definitivă a stațiunei învățătoresci de clasa a II-a dela școla de fete gr. ort. română din Pâncota cu termin de alegere pe 26 Ianuarie (7 Februarie 1897).

Emolumintele sunt: a) salar anual 400 fl. v. a. b) cuartir cu grădină, c) trei orgii lemne numai pentru încălđirea salei de învățământ, d) pentru curatorat 10 fl. e) pentru spelele de conferință și scripturistică să va în griji comuna bisericescă.

Reflectanți la acest post, pot fi numai învățatori cu cualificația recerută pentru clasa a doua și cu capacitate de a instrui și conduce cor vocal: ceia ce în decursul anului prim dacă nu ar dovedi, din salariul indicat sub a) i-să detrage 100 fl. — rămânând salariul numai de 300 v a.

Reflectanții sunt avisăți a să presenta în sta biserică din Pâncota, spre a-și arăta desteritatea în cant și tipic, ér recursurile lor instruate conform prescrișelor legii adresate comitetului parohiei Pâncota, a le suscerne P. On. Domn protopresbiter Georgiu Popovici în Șiria (Román-Világos) până la 19/31 Ianuarie 1897.

Pâncota la 20 Novembre v. 1896.

Filip Leuca, m. p.

Simeon Buda, m. p.

preș. com. par.

not. com. par.

În conțelegere cu: GEORGIU POPOVICIU, m. p. protopresbiter inspector.

—□—